

Rokolya Gábor

nyugalmazott közjegyző, a KRE ÁJK és a PPKE JÁK megbízott tanára

ORCID azonosító: 0009-0003-8017-5598

A POLGÁRI KÖZJEGYZŐK SZEREPE A JOGTUDOMÁNY FEJLESZTÉSÉBEN*

Absztrakt

A polgári kor közjegyzői a hivatásrend működésének háromnegyed évszázada alatt folyamatosan gazdagították műveikkel a magyar jogtudományt. Kiemelkedik közülük Ökröss Bálint, aki magánjogi és polgári eljárásjogi munkákat egyaránt írt. Szerzői munkásságának fontos állomása a mai is létező mértékadó jogi folyóirat, a Jogtudományi Közlöny megalapítása. A közjegyzők közül egyedül őt választották meg az MTA levelező tagjának. A 20. század elején kibontakozott polgári jogi kodifikáció sok közjegyző jogi szakíró, így Weinmann Fülöp, Baditz Lajos és Holitscher Szigfrid tanulmányainak, monográfiáinak tárgya lett. Baranyai Béla műveiben az örökösödési eljárással, valamint a közjegyző szerepével a megelőző jogvédelemben foglalkozott. Fekete László alkotói munkásságának csúcsa az *Ars Notarialis* című két kötetes monográfiája. Ökröss Bálint kivételével a többi közjegyző jogi szakíró írt rendszeresen cikkeket a közjegyzőség szakmai folyóiratába, míg közülük Holitscher Szigfrid és Fekete László a közjegyzői szaklap főszerkesztője is volt.

Tárgyszavak: magyar közjegyzőség története, öröklési jog, hagyatéki eljárás, polgári jogi kodifikáció

THE ROLE OF CIVIL NOTARIES IN THE DEVELOPMENT OF JURISPRUDENCE

Abstract

During the three-quarters of a century of the operation of the professional order, the notaries of the bourgeois era continuously enriched Hungarian jurisprudence with their works. Bálint Ökröss stands out among them, who wrote both private

* A 2024. október 18-án megtartott MOKK-PPKE JÁK jubileumi konferencián megtartott előadás bővített, jegyzetekkel ellátott változata.

law and civil procedure law works. An important stage of his work as an author was the founding of the *Jogtudományi Közlöny*, the standard legal journal that still exists today. Among the notaries, he was the only one elected a corresponding member of the Hungarian Academy of Sciences. The codification of civil law that developed at the beginning of the 20th century became the subject of the studies and monographs of many notary legal writers, such as Fülöp Weinmann, Lajos Baditz and Szigfrid Holitscher. In his works, Béla Baranyai dealt with the inheritance procedure and the role of the notary in preventive legal protection. The pinnacle of László Fekete's creative work is his two-volume monograph *Ars Notarialis*. With the exception of Bálint Ökröss, the other notary legal writers regularly wrote articles for the notary's professional journal, while among them Szigfrid Holitscher and László Fekete were also the editors-in-chief of the notary's journal.

Keywords: history of hungarian civil notaries, inheritance law, probate procedure, civil law codification

DOI: 10.66103/KK.2026.1.4

A császári királyi közjegyzőség rövid időszaka alatt a közjegyzők nem gazdagították műveikkel a jogi szakirodalmat. Az ekkor kinevezett közjegyzők közül Ökröss Bálint azonban már 1861-től jelentkezett a magánjogi és polgári perjogi monográfiáival. Első nagy munkája a Magyar polgári magánjog az 1848-dik évi törvényhozás és az országbírói tanácskozmány módosításai nyomán kézikönyvül című monográfiája, amelynek alapján kijelenthető, hogy egyike volt a polgári korszak magánjoga korai tudományos művelőinek. Könyve még 1861-ben jelent meg, amikor az Országbírói Értekezlet hatályon kívül helyezte az Osztrák Polgári Törvénykönyvet és ezzel ismét a történelmi alapokon álló magánjog lépett érvénybe. Ökröss művének forrásai a *Corpus Iuris Hungaric*ben közzétett törvények, Werbőczy István Hármaskönyve, az Országbírói Értekezlet által közzétett Ideiglenes Törvénykezési Szabályok (ITSZ), a szokás, a partikuláris jogforrások (városok, vármegyék, kiváltságos kerületek) szabályozásai, valamint a felsőbbíróságok (Kúria, Ítéltábla, Váltófeltörvényszék) irányadó határozatai. Ökröss munkáját 1862-ben követte Suhayda János *A magyar polgári anyagi magánjog rendszere az Országbírói értekezlet által megállapított ideiglenes törvénykezési szabályokhoz alkalmazva* című műve, amely ugyanazon forrásokra támaszkodik, de más beosztással tárgyalja ugyanazt a joganyagot. Suhayda Frank Ignác: *A közigazság törvénye Magyarhonban* című, 1845-ben megjelent, elismert monográfiájának belső felépítését követte, miután a Pesti Tudományegyetemen ő lett Frank Ignác utódja a magánjog oktatásában. Ökröss polgári

jogi művének 2. kiadása 1863-ban a kereskedelmi jogi szabályokkal bővült a Hiteltörvények cím alatt, így terjedelme az első kiadáshoz képest megduplázódott. Suhayda monográfiájának 2. kiadása 1864-ben a javítások időközi jogszabály módosítások átvezetése mellett nem változott. A két kommentár korabeli népszerűségét jelezte, hogy Ökröss műve három, míg Suhayda munkája hat kiadást ért el.

A polgári eljárási kodifikációt megalapozó másik műve az 1863-ban megjelent Általános magyar törvénykezési eljárás peres és perenküli ügyekben a legújabb törvényhozások szerint. Felvilágosító jegyzetekkel és irománypéldákkal bírók, ügyvédek, s a közélet használatára című munkája, amely az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok eljárásjogi rendelkezéseit vette alapul, de kora hatályos jogának teljes jogszabály anyagát beépítette a munkájába. A kommentár sok fogalom meghatározást is tartalmaz, és ezzel haladja meg a másik e tárgyban kiadott kommentárt, amelyet ugyancsak Suhayda János írt. Ökröss perjogi munkájának fogalom meghatározása szerint, a bíróság feladata „Az igazságszolgáltatásnak, vagyis a bírói hatalomnak ellátása, s általában mindazon ügyeknek, melyek a polgári magánjog alaki részét képezik-elintézése azon hatóságokat illeti, melyek alkotmányos törvényeinknél fogva a végrehajtó hatalom e nemének a fennálló törvények szerinti gyakorlatára, jelesül a peres és perenküli ügyekben felmerülhető kérdések eldöntésére, s általában minden oly ügyeknek, melyek jogos megoldásukat csak a törvény rendeleteinek alkalmazásában lelik-elintézésére, törvényes módon hivatva és eskü alatt jogosítva vannak; ezen hatóságok szoros értelemben bírói hatóságoknak, személyesítői pedig bírácoknak nevezetettek.”¹

1865-ben jelentette meg jelentősen átdolgozva Szlemenics Pál népszerű, magyar nyelvre lefordított művét, a Magyar fenyítő törvény. 4. javított, bővített kiadását. Bár Ökröss munkásságában szokatlan, hogy egy büntetőjogi munkát átdolgozzon és nyelvileg korszerűsítsen, mégis vállalkozott erre a feladatra, mivel a kor sokáig unicus munkáját hatályosította. Az Ökröss-féle kiadás értékét növelte, hogy az egyes büntetőjogi tényállásokhoz az osztrák büntetőtörvénykönyv szakaszait is hozzászerkesztette, ezzel lehetőséget adott a jogösszehasonlításra. 1866-ban indult a Jogtudományi Közlöny című, ma is meghatározó jogi szakfolyóirat, amelynek első, alapító főszerkesztője volt Dárday Sándorral együtt. A szaklap a beköszöntő írásában hangsúlyozta, hogy „Készséggel sorakozunk mindig azokhoz, kik a jogtudomány fejlődésében a közjólétet látják felhívni. Készséggel szentelünk e lapon minden sort, munkásságunkban minden erőt az új lángra szított oltárnak, mely fölött a jog istensége áll.” Ökröss Bálint a lap szerkesztését 1866-1868 között

1 Ökröss Bálint, *Általános magyar törvénykezési eljárás peres és perenküli ügyekben a legújabb törvényhozások szerint. Felvilágosító jegyzetekkel és irománypéldákkal bírók, ügyvédek, s a közélet használatára.* Pest, 1863. 36. o.

látta el. Írásai a folyóirat közleményeinek meghatározó tartalmát jelentették Lőw Tóbiás, Degen Gusztáv, Bozóky Alajos, Suhayda János és Karvasy Ágost cikkei mellett. Ökrössnek a folyóiratban publikált cikkei közül a legjelentősebb a kodifikációról megjelent tizenkét részes sorozata, amelyben a törvényhozás alapjait jogfilozófiai aspektusból ismertette. 1869-ben a Magyar Jogtudományi Hetilap és a Jogtudományi Közlöny egyesült, ekkor megvált a folyóirat szerkesztésétől.

1868-ban Horvát Boldizsár igazságügyminiszter Ökröss Bálintot előbb a titkársága vezetőjének, majd a magánjogi kodifikációs osztály osztályfőnökének nevezte ki. A miniszter még ebben az évben Franciaországot, a rajnai német államokat és Bajorországot érintő tanulmányútra küldte ki őt, hogy ezen országok közjegyzői intézményét és a polgári perrendtartás elveit tanulmányozza és dolgozza ki a magyar közjegyzői rendtartás tervezetét, mivel az első, Bogdány Lajos-féle tervezetet a képviselők nem fogadták el. A külföldi tanulmányútról történt hazatérését követően előbb az ideiglenes polgári perrendtartás tervezetét készítette el. Nemcsak a törvény tervezetét készítette el, hanem 1870-ben megjelenítette a Magyar polgári törvénykezési rendtartás (1868: LIV. törvénycikk) Összehasonlító és felvilágosító jegyzetekkel kísérve címen a törvény kommentárját is.

A közjegyzőkről szóló törvényjavaslat kidolgozására már Bittó István és Pauler Tivadar igazságügyminiszterek hivatali ideje alatt került sor. Ökröss a törvényjavaslatát a bajor és főként az 1871. évi osztrák közjegyzői rendtartás szabályaira építette. Ennek a megoldásnak a helyességét részben a hazai gazdasági viszonyok fejletlensége, részben a később zajló országgyűlési viták teljes mértékben igazolták. A polgári közjegyzőség intézményének bevezetését csak az általa kidolgozott, korlátozott közjegyzői hatásköröket tartalmazó jogszabály elfogadása tette lehetővé. A törvény általa írt kommentárjában határozta meg legjobban a közjegyzői intézmény lényegét: „a közjegyzők az állam által rendeltetnek ki és hitelesítettnek meg avégett, hogy a törvényes jogszabályok szerint jogügyletekről és tényekről, amelyekhez jogkövetkezmények vannak kötve, közokiratokat vegyenek fel és szolgáltatassanak ki, okiratokat őrizet alá vehessenek a felek vagy a bíróság részéről nyert megbízásokban eljárhassanak és a hatáskörükhöz utasított ügyekre nézve teljes hitelességgel bírjanak.”² A közjegyzői törvény hatályba lépését követően lemondott a minisztériumi állásáról és 1875-ben a miniszter Budapest VIII. kerületébe nevezte ki királyi közjegyzőnek.

Kinevezett közjegyzőként 1875-ben jelentette meg a Magyar közjegyzői törvény (1874: XXXV. törvénycikk) című kommentárját. A három részre osztott munka második része volt a közjegyzői rendtartás kommentárja, míg az első rész a perenkívüli (nemperes) eljárásokkal, a harmadik rész pedig a rendtartás végrehajtási jogszabályaival foglalkozott. Kiállt amellet, hogy a nemperes eljárások

2 Ökröss Bálint, Magyar közjegyzői törvény (1874: XXXV. törvénycikk). Az e törvényre vonatkozó ministeri rendeletekkel összehasonlító és kiegészítő jegyzetekkel. Budapest, 1875. Bevezetés. 8. o.

lefolytatását közjegyzői hatáskörbe kellene adni, mivel a közjegyzőséget jellemző pártatlanság, megbízhatóság és közhitelesség elvei garanciát nyújtanak az ügyfelek részére az őket megillető jogvédelem ellátásában. Ökröss kommentárja több szempontból is jól használható volt a királyi közjegyzők, valamint a többi igazságügyi hivatásrend tagjainak, mivel a törvény előkészítőjeként ismerte a teljes kodifikációs folyamatot, valamint nemcsak a közjegyzői törvényt, hanem a teljes vonatkozó végrehajtási joganyagot is közölte a művében.

A Magyar Tudományos Akadémia 1868. március 18-án választotta meg a levelező tagjának. Székfoglaló beszédjét a Törvénykezés reformjai címmel tartotta meg, amely egyben utolsó monográfiájának címe is. A polgári peres eljárás gyorsítása és a hatékonyság növelése érdekében a szóbeliség, közvetlenség és a nyilvánosság elveinek szerepét kívánta növelni az 1880-ban megjelent munkájában. A király a szakmai tevékenységét elismerve királyi tanácsosi címmel tüntette ki. 1881-ben a Budapesti Közjegyzői Kamara elnökének választották meg, amely tisztséget haláláig, 1889-ig töltött be.

Közjegyzői és kamarai elnöki tevékenységét az elnöki székben utódja, Tokaji Nagy Lajos budapesti közjegyző így méltatta: „Egyike volt a legmunkásabbnak közöttünk ki a törvény intencióit a gyakorlati jogéletben meghonosította, s úgy az intézménynek, mint saját egyéniségének a köztiszteletet kívívta, a kartársi kötelékben szívélyes barát és az intézmény *érdekeinek mindig hű és kitartó zászlósa volt. Érdemei és egyéniségének emlékezete köztünk elévülhetetlen.*”³

A közjegyzői emlékezetkultúra részeként a Magyar Országos Közjegyzői Kamara 2007-ben Ökröss Bálint-díjat alapított, amely jelenleg a második legnagyobb szakmai elismerés. A kitüntetésben az a magyar közjegyzői karban dolgozó személy részesíthető, aki szakmai munkáját huzamosabb ideje kimagasló színvonalon végezte, jelentős tudományos tevékenységet fejtett ki, vagy szakmai életútja elismeréseként vált méltóvá a díj adományozására. A polgári közjegyzőség születésének 150. évfordulója alkalmából 2024-ben, a Magyar Nemzeti Bank emlékpénzeket bocsátott ki, amelyek hátoldalán Ökröss Bálint portréja és aláírása szerepel.

Weinmann Fülöp jogirodalmi munkássága az 1870-es évek elején indult. Az első cikkeiben a később megalkotandó polgári jogi törvénykönyv kodifikációjához kívánt adatokat, illetve szabályozási mintákat adni. Alkotói korszaka első felének legfontosabb munkája azonban A hagyatéki eljárásról szóló törvényjavaslat tervezete címet viselte. A királyi közjegyzők abban az esetben tárgyalhatták le a hagyatéki ügyeket, ha a bíróságtól vagy a gyámhatóságtól megbízást kaptak az eljárás lefolytatására. Egyéb esetben a járási szolgabíró vagy a községi előjáróság is eljárhatott az örökösödési ügyekben. Ennek a következtlen rendszernek a megreformálására és korszerűbb eljárási szabályok megalkotására

3 Tóth Lőrincz, Ökröss Bálint emlékezete. In: Magyar Akadémiai Almanach 1890. Budapest, 1890. 29. o.

az igazságügyminiszter megbízta Weinmann Fülöpöt, hogy készítse el a hagyatéki eljárási törvény tervezetét. Weinman elkészítette a tervezetet, amit a minisztérium szakmai vitára bocsátott. A közjegyzők közül Markó Sándor volt az első, aki bírálta a tervezetet, mert úgy vélte, hogy a magyar jogban már meghonosodott ipso iure rendszer helyett az adition (átadás) alapuló rendszert vezetne be, ami az osztrák jogi szabályozás átvételét jelentené. A másik fontos változást az jelentette volna, hogy Weinmann előtérbe helyezte a felek okiratba foglalt nyilatkozatait a szóbeliség elvének érvényesülése helyett. Az írásbeliség elvének érvényesítése egyrészt megdrágította volna az eljárásokat, másrészt a felek személyes jelenléte nélkül szükségtelenül elhúzódtak volna a hagyatéki eljárások. Markó véleményét több közjegyző is osztotta, így Zimányi Alajos budapesti és Szilágyi János máramarosszigeti közjegyző. Ennek az lett a következménye, hogy az Igazságügyi Minisztérium a Weinmann-féle hagyatéki eljárás tervezetét visszavonta. Végül az országgyűlés elé a harmadik, teljesen átdolgozott tervezet került, ami elfogadását követően 1895-ben hatályba is lépett.

A dualizmus korát végig kísérte egy új magánjogi kódex alkotásának igénye. A korabeli jogi szakirodalom folyamatosan véleményezte ezeket a javaslatokat. Weinmann Fülöp az általános magánjogi törvény öröklési jogi rendelkezéseire tett észrevételeket. A legnagyobb vita az ági öröklés intézményének fenntartása körül zajlott. Weinmann Fülöp elvetette volna ezt az intézményt, mivel úgy gondolta, hogy nincs jelentősége annak a kérdésnek, hogy az örökgyógyó vagyona honnan származott. A törvényes örökösök körét viszonylag szűken kívánta megállapítani, így nem akarta, hogy az örökbefogadó szülő is örökölhessen az örökbefogadott gyermeke után. Nem ismerte el a házasságon kívül született gyermek törvényes örökösi jogait sem. Ugyanakkor egyetértett a javaslat azon pontjával, ami az örökösi kört a nagyszülőkre és azok leszármazóira korlátozta volna. A házastársi öröklésnél viszont szembement a tervezet álláspontjával. Szerinte a házastársnak állagot és nem haszonélvezeti jogot kellene örökölni az örökgyógyó vagyonából.⁴ Ugyanakkor véleménye szerint egy kiegyensúlyozott öröklés érdekében a leszármazók érdekeit is védelemben kell részesíteni. Ezért leszármazók megléte esetén a házastársnak csak a közszerzeményi vagyonból legyen örök-része. Ugyanakkor jónak tartotta, hogy a kötelesrészre jogosultak köre az örökgyógyó szüleire, a túlélő házastársra és az örökgyógyó gyermekeire korlátozódik. Az örökgyógyó gyermekeinek körébe beleértette az örökbefogadott, valamint az apai elismerő nyilatkozattal elismert törvénytelen gyermeket is.

A magánjogi törvénykönyv kodifikációs munkálatai a XIX. század fordulóján új lendületet kaptak azzal, hogy Erdély Sándor igazságügyminiszter 1899-ben megalkototta a törvénykönyvet előkészítő bizottságot. A kor neves magánjogászai,

4 *Weinmann Fülöp*, Észrevételek az általános magánjogi törvénykönyv tervezetének az „öröklési jogot” tárgyaló részére. Jogtudományi Közlöny, 1882, 307–308. o., 318–320. o.

mint Raffay Ferenc és Imling Konrád a törvénykönyvet magyar jogtörténeti alpra kívánták helyezni, mert úgy vélték, hogy ez a helyes kiindulási alap. Ugyanakkor az osztrák jogot (Optk.) és a német magánjogot (BGB) is figyelembe vették az első tervezet szövegének kialakításánál.

Weinmann Fülöp a tervezet öröklési jogi részét bírálta, amivel jól lehet követni a korábbi álláspontjának változását. Úgy gondolta, hogy leszármazók hiányában az örökhagyó szüleit kötelesrész illeti meg. Ha túlélő házastárs is van a törvényes örökösök között, úgy kötelesrész címén a szülőket az ági vagyon fele illetné meg. A tervezet ezzel szemben a szülők kötelesrészét az ági vagyon felében határozta meg. A tervezet előtti magánjogi szabályok szerint a túlélő házastársat nem illette meg a kötelesrész. Weinmann ezt elfogadta, mert szerinte a túlélő házastárs öröklési jogi igényeit az özvegyi jog megoldja. Helytelennek tartotta ugyanakkor, hogy a végrendelezőnek a végrendeletében meg kell jelölni a kitagadási okot, mivel úgy gondolta, hogy a családi élet titkait nem szabad nyilvánosságra hozni.⁵ Az öröklési jog körében további fontos szabályozási terület volt, az örökös felelőssége az örökhagyó tartozásaiért. A Kúria gyakorlata nem volt egyértelmű, mivel az öröklési ügyekben hozott ítéletei felváltva hol a cum viribus, hol a pro viribus elvét képviselték. A tervezet elvetette az örökhagyó tartozásaiért való korlátlan felelősség elvét és kivételekkel, és a cum viribus felelősséget tette meg főszabállyak.⁶

Weinmann a tervezet végrendeleti öröklési részét több kritikával illette. Elsőként vitatta, hogy a 14. életévét betöltött személyek végrendelezési képességet kaphatnak. Ez az álláspontja azonban szembement a hatályos szabályozással, mert a tradicionális öröklési jog szerint a magánszemélyek már a 12. életévük betöltése után végrendelezhettek. Ugyancsak nem vette volna figyelembe a mindennapi élet viszonyait az az álláspontja, hogy holográf végrendelet alkotását csak bizonyos esetekben látta volna indokoltnak. Akkor, ha az örökhagyó allográf írásbeli végrendeletet csak nagy nehézségek árán tudna készíteni, és ebben az esetben is csak a leszármazók és a házastárs örökölnének, valamint a végrendeletet az örökhagyó királyi közjegyzőnél letétbe helyezi. A tervezet ugyanakkor a holográf végrendelet tételét korlátozás nélkül lehetővé tette.⁷ A tervezet a közvégrendeletek készítésének szabályait a királyi közjegyzőkről szóló törvény rendelkezéseitől eltérően kívánta szabályozni. Weinmann felhívta a figyelmet arra, hogy a közjegyzői törvényben foglaltaktól akkor sem lehet eltérni, ha egyes peres ügyekben a bíróság ettől eltérően döntött. A végrendeleti tanúk köréből nem zárta volna ki a végrendelező közeli hozzátartozóját,

5 *Weinmann Fülöp*, A köteles rész a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny, 1900, 327–328. o.

6 *Weinmann Fülöp*, Az örökös jogi helyzete hagyatéki hitelezővel szemben a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny, 1900, 379–380. o.

7 *Weinmann Fülöp*, Végrendeleti öröklés a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny, 1901, 3–4. o.

ha végrendeleti juttatásban nem részesült. A közvégrendelet alkotási szabályoknál a bizalmi személyeket is kizárta volna a tervezet a tanúzásból, ha végrendeleti juttatásban részesültek. Ezzel a fogyatékkal élő személyek (süket, néma, süketnéma, valamint az olvasni nem tudók) közvégrendelet alkotási lehetőségeit nehezítette volna meg, mivel őket rendszerint, mint a közeli hozzátartozóikat kérték fel bizalmi személynek.⁸ Álláspontja szerint a végrendeleti juttatásban részesült személyek jogállásának megállapításánál az örökhatározó akaratát (*favor testamenti*) kell figyelembe venni. Ezért világosan el kellett különíteni egymástól az örökös nevezését és a hagyományrendelést. Felhívta a figyelmet arra az esetre, ha az örökhatározó úgy rendelkezett, hogy nem a hagyatéki vagyon egy meghatározott hányadára, hanem meghatározott vagyontárgyakra nevezett örökösöket. A tervezet a végrendelet visszavonását csak egy újabb végrendelet tételével tette volna lehetővé. Weinmann ezzel szemben azt javasolta, hogy vagy egy közjegyzői okirattal, vagy egy közjegyzői aláírás hitelesítéssel ellátott magán okiratban is vissza lehessen vonni a végrendeletet. Ezt azzal az állásponttal támasztotta alá, hogy a végrendelet visszavonása nem más, mint egy végrendeletkezelői nyilatkozat a végrendeletkezelő részéről, amellyel kijelenti, hogy nem kíván újabb végrendeletet alkotni, tehát hagyatékára a törvényes öröklés szabályai alkalmazandók. A házastársak közös végrendeletét kivételes lehetőségnek tartotta, mivel szerinte az öröklési szerződéssel helyettesíteni lehet ezt a végrendeletkezelői nyilatkozatot. Ha viszont a jogszabályalkotó mégis kodifikálni akarná ezt a jogintézményt, úgy a közös végrendelet egyoldalú visszavonását egyértelműen kell szabályozni, hogy a másik végrendeletkezelő végakarata ne sérüljön.⁹

A törvényes öröklés szabályainál ismét visszatért az ági öröklés sok vitát kiváltott intézményére. Nézeteit e körben továbbra is fenntartotta, különösen a törvénytelen gyermekek öröklésénél. „Más oldalról azonban a tervezetnek ama rendelkezését sem tudom helyeselni, mely szerint a törvénytelen gyermek anyjának és az anyai felmenőknek épp oly leszármazója, mintha törvényes származású volna. Szerintem a házasság szülte rokoni kapcsolat valódi jelentőségének és etikájának megsértése forog fenn akkor, ha a törvénytelen gyermeknek törvényi öröklési jogot adunk az anya után, amidőn ez utóbbinak törvényes leszármazója is maradt; valamint akkor, ha a törvénytelen gyermeknek az anyai felmenők után törvényi öröklési jogot egyáltalában, különösen pedig, ha neki a törvényes leszármazókkal egyenlő törvényes öröklési jogot adnak.”¹⁰ A törvényes örökösök körét pedig a dédszülo parentélájánál lezárta volna. A házastárs állagöröklését,

8 Weinmann Fülöp, *Végrendeleti öröklés a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny*, 1901, 19–21. o., 34–36. o.

9 Weinmann Fülöp, *Végrendeleti öröklés a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny*, 1901, 274–275. o., 287–288. o.

10 Weinmann Fülöp, *Törvényes öröklés a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogállam*, 1902, 280. o.

vagyis, hogy leszármazók hiányában a házastárs örököl, nem tartotta elfogadhatónak, mert ez az örökhagyó rokonaira nézve hátrányos lett volna. Számára az lett volna elfogadható, ha az örökhagyó házastársa együtt örököl az örökhagyó szülői parentélájával oly módon, hogy az oldalági rokonok a hagyaték egyharmadát, a túlélő házastárs pedig a kétharmadát örökölte volna. Ugyanakkor nemcsak a válás, hanem a házasság felbontása nélküli különélés is megszüntette volna fel fogása szerint az öröklési jogi kapcsolatot. Fontos hangsúlyozni, hogy Weinmann az özvegyi jogra vonatkozó szabályokat csak az örökhagyó túlélő feleségére vonatkoztatta, míg a túlélő férj nem örökölt volna a felesége halála után.¹¹ Weinmann Fülöp a jogi folyóiratokban megjelent cikkeit külön lenyomatként, egy füzetben is megjelentette. A hagyatéki eljárással és az öröklési joggal kapcsolatos nézetéről megállapítható, hogy konzervatívok voltak, más esetben erősen kötődtek az osztrák joghoz, így a kodifikációs tervezet módosítására, javaslatainak beépítésére a szövegbe, nem voltak alkalmasak.

Baranyai (1898-ig Blum) Béla az örökösödési eljárás reformjáról írt cikkével jelentkezett be a közjegyző jogi szakírók társaságába. 1887-ben írt cikkében sürgette az örökösödési eljárás reformját, mert úgy gondolta, hogy az öröklési anyagi jog felülvizsgálata mellett aktuális kérdés a hagyatéki eljárás revíziója is. Az 1868. évi LIV. t. c. (Pp.) keretében szabályozott eljárás több hatóság között osztotta meg az eljárás lefolytatását és közjegyzői szemmel hátrányos volt, hogy a közjegyzők nem szabályozott módon, hanem csak bírósági megbízás keretében kapcsolódhattak be a hagyatéki eljárásba. Blum elképzelése szerint a közjegyzők jogosultak lettek volna a teljes örökösödési eljárás lefolytatására, a haláleset felvételétől a hagyatékátadó végzés tervezetének elkészítéséig, öröklési vita esetén a perre utasításig. Ehhez azonban a személyi feltételeket is meg kellett volna teremteni, nevezetesen a közjegyzők létszámát nagy mértékben kellett volna fel emelni. Blum a közjegyzői hivatás presztízse érdekében a közjegyzők kinevezési jogkörét az igazságügyminiszter helyett a király (államfő) hatáskörébe telepítené. Ezt a javaslatát főleg azzal tudta megindokolni, hogy a közjegyzők a hagyatékok tárgyalásával bírói hatáskörbe tartozó feladatot végeznek.

A tanulmányban már említett Weinmann-féle hagyatéki eljárás tervezetét Blum is bírálta. Kifogásolta, hogy a közigazgatás szervezete nem fogja tudni megoldani a hagyatéki leltárok tömeges felvételét, ezért úgy gondolta, hogy a feladat közigazgatási hatáskörbe történt telepítésével a közigazgatás szervezetét is meg kell reformálni.¹² Blum végső célja az volt, hogy a hagyatéki eljárás teljes lefolytatását közjegyzői hatáskörbe telepítse. A közjegyzői szakírók többségétől eltérően elfogadta a Weinmann tervezet adition alapuló elvét, és a tervezetben szereplő

11 *Weinmann Fülöp*, Törvényes öröklés a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogállam, 1902, 353–354. o.

12 *Blum Béla*, Az új hagyatéki eljárás. A Jog, 1890, 1–4. o.

nyilatkozatokra közjegyzői okirati kényszerrel írt volna elő. „Az ipso iure jogelv fenntartása mellett régi nemzeti hagyományok, az aditio mellett átalakult jogintézményeink szólanak.”¹³ Ez ugyancsak elősegítette volna a közjegyzőség létszámának emelését.

Blum fő műve a közjegyzői törvények, az 1886. évi novellával kiegészített királyi közjegyzőségről szóló törvény, valamint az örökösödési eljárás szabályainak 1896-ban megjelent kommentárja volt. Munkája jelentőségét növelte, hogy rajta kívül csak Szokolai István írt kommentárt a közjegyzői törvény novellával módosított szövegéről. Blum kommentárjának fő gondolata a közjegyzőség szerepének érvényesülése a megelőző jogvédelem területén. Megismételte a korábbi cikkeiben kifejtett gondolatot, hogy további hatáskörök közjegyzői jogkörbe történő átadásával, a közjegyzőség létszámának emelésével a közjegyzők helyzetét kívánta megerősíteni.¹⁴ Ezt a gondolatot folytatta tovább A megelőző jogvédelem és a közjegyzőség című, a közjegyzői szakfolyóiratban megjelent cikkében, ahol számításai szerint a kiterjesztett közjegyzői hatáskörök ellátásához 952 közjegyzői körzetre lenne szükség, ami a meglévő közjegyzői székhelyek háromszoros emelkedését jelentette.

A 19-20. század fordulójának nagy jogi kommentárja volt, a Fodor Ármin által szerkesztett öt kötetes Magyar Magánjog sorozata, amelynek 1901-ben megjelent Öröklési jog című kötetébe A hagyományokról szóló fejezetét ő írta. A hagyomány fogalmának meghatározása során az átszállás helyett a háramlás kifejezést használta, mivel úgy gondolta, hogy a háramlás jobban kifejezi az állapot jelzését. Véleménye szerint az átszállás kifejezés viszont cselekvésre utal. Így művének használhatóságát lerontotta, hogy új kifejezéseket, fogalmakat használt a korabeli jogi szakirodalomban már meghonosodott kifejezések használata helyett.¹⁵

A Pécsi Közjegyzői Kamara megbízásából 1902-ben emlékiratot szerkesztett, amelyben az általános polgári törvénykönyv első tervezetét elemezte közjegyzői szemszögből, a megelőző jogvédelem szempontjait kiemelve. Az emlékirat céljának eléréséhez a szerző széles körű kitekintést nyújtott kora közjegyzői rendszereiről és a fontosabb európai országok, különösen Ausztria és Németország magánjogi szabályairól. Baranyai szerint a közjegyzői okirati kényszer előírása, valamint a közjegyzői hatáskör bővítése segítené elő a megelőző jogvédelem elvét, ami elvezet a jogbiztonság és a jogállam megerősítéséhez.¹⁶

13 Blum Béla, Az örökösödési eljárásról szóló törvényjavaslat. A Jog, 1893, 364–365. o.

14 Blum Béla, A közjegyzői törvények (1874: XXXV. t. cz. és 1886: VII. t. cz.) magyarázata kapcsolatban az örökösödési eljárásról szóló 1894: XVI. törvénycikk idevonatkozó intézkedéseivel. Budapest, 1896.

15 Baranyai Béla, A hagyományokról. In: Fodor Ármin (szerk.), Magyar Magánjog V. Öröklési jog. Budapest, 1901, 464. o.

16 Baranyai Béla, Az általános Polgári Törvénykönyv tervezete a megelőző jogvédelem szempontjából. A Pécsi Királyi Közjegyzői Kamara emlékirata. Pécs, 1902, 56. o.

Élete utolsó nagy munkája a közjegyzői egyesület megbízásából készült. Ebben tette közzé három közjegyzőséggel kapcsolatos törvény módosítási javaslatát. Az örökösödési eljárásról szóló törvény módosítási javaslatában az eljárást bírósági és bíróságon kívüli (közjegyzői szakaszra osztotta fel. A bírósági szakaszt a járásbírók hatáskörébe utalta. Korábbi álláspontjával egyezően erősítette volna az örökösödési bizonyítvány szerepét, amelynek kiadása előtt hagyatéki hirdetményt tettek volna közzé, azzal, hogy 45 napos határidővel jelentkezzenek az ismeretlen örökösök igényük elismerése céljából. A tervezetből az állapítható meg, hogy a bíróság szerepe formális, a hagyatéki eljárás lefolytatása teljes mértékben a közjegyzői hatáskörbe került volna át. Baranyai javaslata idő előtti volt, mert erre csak a közjegyzőség államosítása után, 1950-ben kerülhetett sor. A közjegyzői rendtartást érintő módosításai megismételték a korábban, jogi szaklapokban írt cikkeinek nézeteit. A közjegyzői díjtörvény egyik fontos javaslata volt, hogy hagyatéki ügyekben bevezette volna az átalánydíj fogalmát, ami a közjegyzőket a hagyatéki értékétől függetlenül megillette. A díjak szabályozásánál abból indult ki, hogy erősítse a közjegyzőség szerepét. Ezzel elérhető lenne, hogy a közjegyzőség „megfelelő hatáskörrel ellátva, ne a bíróság, ügyvédség és községi jegyzőség között lebegő valami bizonytalan lény legyen, amely közülük mindegyiknek kellemetlen: hanem legyen az az igazságszolgáltatásnak éppen olyan önálló szerve, mint a bíróság és ügyvédség, külön hatáskörrel és határozott missióval.”¹⁷

Baditz Lajos jogi szakírói munkássága a magyar általános polgári törvénykönyv tervezeteihez kötődik, és két vonatkozásban is különleges szakmai életműről beszélhetünk. Ő az egyedüli jogi szakíró, aki a polgári törvénykönyv első tervezetének teljes szövegét bírálta az 1904-ben megjelent monográfiájában, valamint mind a három tervezetről kifejtette a véleményét. A második tervezet öröklési jogi részét ugyancsak egy 1915-ben megjelent kismonográfiájában véleményezte. Hosszú szakmai pályafutása lehetővé tette, hogy 1928-ban a Magánjogi Törvénykönyv tervezetének öröklési jogi fejezetéről is megírja a véleményét. Az első tervezethez írt monográfiájából értesülhetünk arról, hogy milyen felfokozott várakozás előzte meg az első szöveg tervezetének megjelenését: „A kir. közjegyzők országos kongresszusának előkészítő bizottsága tartotta ez időtájt Budapesten üléseit. Emlékszem, mily kellemes meglepetést, élénk mozgalmat és érdeklődést keltett a tervezetnek váratlan megjelenése, minő mohó kíváncsisággal kapkodták el, s lapozták a bizottság ülésein résztvevő kartársak a mű egyes példányait, s közöttük magam is mily elfogódással tártam fel annak lapjait, hogy olvassam, s lelkembe szívjam édes hazánk e drága kincse, a magyar jognak a kódex oly rég várt s eddig nélkülözött rendszerébe gyűjtött igéit.”¹⁸

17 Baranyai Béla, *Közjegyzőségünk reformja*. Pécs, 1905, 50. o.

18 Baditz Lajos, *A Polgári Törvénykönyv tervezetének bírálata*. Budapest, 1904, 1. o.

Baditz bírálata fő elveként a nemzeti jogfejlődés elvének érvényesülését követte, és ebből a szempontból kiemelten vizsgálta, hogy a jogalkotók az osztrák és a német jog mely intézményeit akarták meghonosítani a magyar jogban. Vizsgálata nemcsak a jogi normák szövegére, hanem a nyelvezetére is kiterjedt. A részletes bírálatában a személyi jogi könyvben vitatta a jogképesség kezdetének megfogalmazását, mivel szerinte az ember nem a születésétől, hanem a megfogantatásától kezdve jogképes. A családjogi rendelkezések területén elvetette a német jogból átvett női szabadvagyon (Vorbehaltungsgut der Ehefrau) kategóriáját. A hozomány a nő különvagyon, amelyet a tervezet szerint a férj nemcsak kezelt, hanem a haszonélvezeti joga is terhelte volna. Az örökbefogadás szabályait is vitatható módon kívánták módosítani. Az örökbefogadási szerződéshez egyrészt minisztériumi jóváhagyás volt szükséges, másrészt ki lehetett kötni a szerződésben, hogy az örökbefogadott ne örököljön az örökbefogadó vagyonából. Baditz ezt azért kifogásolta, mert az örökbefogadott az örökbefogadónak törvényes gyermeke. A tervezet dologi jogi szabályozásának központi kérdése volt a telekkönyvi állapotok rendezése. Ez érinthette a közjegyzők hatáskörét, amennyiben a jogszabály alkotó elrendeli, hogy a telekkönyvbe jogokat és tényeket csak közjegyzői okirat vagy közjegyzői aláírás hitelesítéssel ellátott magánokiratban lehet tenni. Bár voltak az igazsági kormányzatban is ennek az elképzelésnek támogatói az ügyvédi hivatásrend képviselői a XX. század folyamán sikeresen meggátolták az okirati kényszer elvének bevezetését, amivel teret adtak a községi jegyzők okiratszerkesztő tevékenységének, így végsősoron az ügyvédek is háttérbe szorultak e téren.

A kötelmi jog egyes szerződéseinek szabályozásánál a kiemelkedő jelentőségű adásvételi szerződésre a magánokirati formát írta elő. A tartási és életjáradéki szerződések esetén ugyancsak elegendő volt a magánokirati forma a szerződés megkötéséhez. Baditz azonban a közjegyzők számára is kiemelten fontos öröklési jogi rendelkezéseket véleményezte részletesen monográfiájában. E könyvet Szász-Schwarz Gusztáv állította össze. Ami egyben azt is jelentette, hogy az ági öröklés szabályai is korlátozásra kerültek. Az ági öröklés szabályai csak a nagyszülői parentélaig ment volna vissza, ami azt jelentette, hogy a házastárs törvényes öröklése korlátozásra kerül. A végrendeleti öröklés szabályozása nem vette figyelembe a közjegyzőkről szóló törvény, valamint más jogszabályok szabályait. Hiányzott a tervezetből a végrendeletek érvénytelenségi okainak taxatív felsorolása, a dologi hagyomány szabályozása, a végrendeletek visszavonásának részletes szabályai, valamint az örökbefogadott gyermek kötelesrészéről történt rendelkezés. Baditz ezért sommás, részben igazságtalan véleményt fogalmazott meg a tervezetről: „A Tervezet a német birodalmi törvény elrontott utánzása, s ami benne nem fordítás, az sem magyar, hanem idegen jog keveréke, s ami jó van benne, az fordítás és német, s így joggal mondhatjuk, hogy ez a munka a nemzeti

szellemnek, a magyar jogtudományak s a szabadirányú jogfejlődésnek sem tartalom, sem nyelvezet tekintetében dicséretére nem válik.”¹⁹

A második tervezet szövege 1913-ban készült el. A jogi hivatásrendeknek, szakmai szervezeteknek megküldött szöveget a közjegyzői egyesület felkérésére Baditz véleményezte a közjegyzők szemszögéből, aki az idő rövidségére való tekintettel ezúttal csak az öröklési jogi részt nézte át. Baditz az általános öröklési jogi szabályok között kodifikált érdemtelenység jogintézményét kifogásolta azzal, hogy az érdemtelenység fogalma a korábbi magánjogban nem ismert, így szerinte csak a kitagadási okokat kellene felsorolni a tervezet szövegében. Kifogásolta, hogy a törvénytelen gyermek, Baditz szóhasználatában házasságon kívüli gyermek öröklése nem volt szabályozva. Konzervatív szemlélete szerint sem az apaságot megállapító bírói ítélet, sem pedig az apai elismerő nyilatkozat nem hozta volna létre az örökös minőséget.

Az ági öröklés fenntartását helyeselte, vitásnak azt tartotta csak, hogy a tervezet az ági öröklést két parentélára korlátozta. A végrendeleti öröklés körében a végrendeletek készítésénél a közjegyzők szerepét növelte volna. Ugyanakkor ellenezte, hogy a tervezet bevezeti a végrendeleti végrehajtó fogalmát, amire álláspontja szerint nincs szükség, mivel a közjegyző a hagyatéki eljárás lefolytatása során úgymint mindent lerendez. Közös végrendelet készítésénél előírta volna a közokirati formát, míg a végrendelet visszavonásához a közjegyzői ténytanúsító okiratot. Szorgalmazta a hagyatéki eljárások kötelező lefolytatásának elvét és elvetette az öröklési bizonyítvány bevezetését.²⁰

A Magánjogi törvényjavaslat 1928-ban előterjesztett szövegét Szladits Károly készítette. Baditz a javaslattal szemben több szerkesztési észrevételt tett. Véleménye szerint előbb kellene szerepelni a végrendeleti öröklésnek és csak később a törvényes öröklésnek. A kötelesrész szabályait a törvényes öröklési fejezetbe tenné, mivel a kötelesrész nem más, mint a végrendeleti öröklés korlátozása a kötelesrészre jogosultak részére. A magyar állam szükségképpen öröklése a vitatható véleménye szerint nem törvényes öröklés, hanem egy speciális jog. További megállapítása volt, hogy a kötelesrészt nem szabad megváltani, pénzben kifizetni, hanem természetben kell kiadni. A végrendeletkezés területén pedig korábbi álláspontjával egyezően erősítette volna a közjegyzők szerepét.²¹

Holitscher Szigfrid jogi szakírói munkássága még közjegyzőhelyettes korában kezdődött, amikor 1903-ban megírta első szakcikkét a polgári törvénykönyv első tervezetével kapcsolatban. Ebben a házastársi kötelesrész nem egyértelmű szabályozására mutatott rá. A tervezet szövege szerint az özvegy házastársat (feleség)

19 *Baditz Lajos*, A Polgári Törvénykönyv tervezetének bírálata. Budapest, 1904, 242. o.

20 *Baditz Lajos*, Az öröklési jog. A Polgári Törvénykönyv törvény-javaslatából. Budapest, 1915, 25–51. o.

21 *Baditz Lajos*, Az öröklési jog a Magánjogi Törvénykönyvben. Jogtudományi Közlöny, 1929, 143. o., 150. o., 153. o.

a hagyatéki vagyon felének haszonélvezeti joga illetve meg kötelesrészként. Végrendeleti öröklés esetén viszont az özvegy olyan kötelesrészi igényt is előterjeszthetett, amely törvényes öröklésnél őt nem illelné meg. Ennek feloldására azt javasolta, hogy a kötelesrész mértéke maradjon a hagyatéki vagyon felének haszonélvezeti joga, de egészüljön ki az özvegyi kötelesrész a házastárs illő tartásáig terjedő mértékkel. A tervezet szövegéből kiemelt résztema, a vakok végrendelete adott lehetőséget arra, hogy kifejtse véleményét, hogy a tervezet szövege összhangban van a Kúria több döntésével, miszerint a vakok is alkothatnak érvényesen írásbeli magánvégrendeletet.²²

Holitscher Szigfrid 1904. január 9-én előadást tartott a Magyar Jogászegylet ülésén *Közös végrendeletek és örökjogi szerződések a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetében* címmel. Előadásában részben bírálta a tervezet szövegét, illetve ellenjavaslatokat is előterjesztett. A tervezet a BGB szabályozását követve megengedte, hogy a házastársak, valamint a házasság megkötésének feltétele mellett a jegyesek közös végrendeletet tegyenek. Ennek két formája volt, a közvégrendelet és az írásbeli magánvégrendelet. Ugyanakkor, ha a házasságot felbontották, vagy a házasság megkötése semmis volt, vagy a házasság felbontása iránti keresetet az örökhagyó halála előtt a bíróságon benyújtották, úgy a közös végrendelet semmis lett. Közös végrendelet tétele esetén az egyik végrendelet visszavonása nem érintette a másik végrendelet hatályát.²³ A tervezet az öröklési szerződések megkötését is a közös végrendeletek alkotási szabályaival egyezően a házastársak, valamint a jegyesek számára tette lehetővé. Ez azonban nem volt praktikus szabályozás, mivel a közjegyzői gyakorlatban gyakran jelentkeztek olyan esetek, amikor a szülők a gyermekeikkel, különösen mezőgazdasági földterületekre kötöttek volna öröklési szerződést. Ennek hiánya a hagyatéki eljárásban, a testvérek között kötött osztályos egyezséggel sem volt orvosolható. Ebben az esetben azt javasolta, hogy maradjon hatályban a korábbi szabályozás, amelyik korlátozás nélkül megengedte a szerződő feleknek az öröklési szerződés megkötését. Az öröklési szerződés további szabályai már elfogadhatók voltak. Az öröklési szerződést a közvégrendeletekre előírt formában lehetett megkötni, és az a szerződés minősült öröklési szerződésnek, ami vagy örökös nevezést, vagy hagyomány rendelését tartalmazta. Az öröklési szerződést újabb szerződéssel lehetett visszavonni. Erre irányuló szerződéses kikötés esetén az öröklési szerződés egyoldalú nyilatkozattal is visszavonható volt. Holitscher a tervezet bírálatán túl egy ellenjavaslatot terjesztett elő, amelyben jogi normaként is megfogalmazta a javaslatait.

22 *Holitscher Szigfrid, Házastársi kötelesrész a Tervezetben. Jogállam*, 1903, 119–121. o.; *A vakok végrendelete. Jogtudományi Közlöny*, 1903, 366–367. o.

23 *Holitscher Szigfrid, Közös végrendeletek és örökjogi szerződések a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetében. Magyar Jogászegyleti Értekezések*. Budapest, 1904.

A tervezet a végrendeletek alakszerűségeivel is foglalkozott. A tervezet szerint a végrendeletek típusai: közjegyző által készített közvégrendelet, közjegyzői letétbe helyezett magánvégrendelet, írásbeli magánvégrendelet (holográf vagy allográf), szóbeli végrendelet és rendkívüli végrendelet. A tervezet nem írta elő közvégrendeleteknél a tanúk alkalmazását és érvényesnek ismerte el azt a végrendeletet is, ahol az okiratot aláírni nem képes örökgyagyó nem írta alá a végrendeletet. Holitscher ezeket a szabályokat vitatta, úgy vélte, hogy a tanúk alkalmazása szükséges a közvégrendelet felvételéhez. A végintézkedés aláírására képtelen végrendelkező esetén legalább egy kézjegy megrajzolását tartotta szükségesnek. Azzal viszont egyetértett, hogy a tervezet szerint írásbeli magánvégrendeletet az tehetett, aki olvasni tudott és képes volt a nevének aláírására.²⁴

A tervezet többször is foglalkozott a közokirati kényszer szabályozásával, ami nem minden esetben jelentett egyben közjegyzői okirati kényszert. Holitscher ezzel a szemlélettel egyetértett. „A mai jogunkban a szerződéskötés terén uralkodó túlságos alakszabadsággal szemben a tervezet az esetenként felállított közokirati kényszerrel, anélkül, hogy a formalizmus vádjá érhetné, jogbiztonsági szempontból lényeges haladást jelent.”²⁵ Azt várta a tervezettől, hogy a jogbiztonság elvének erősítésével a közjegyzők szerepe megnövekszik a mindennapi jogügyletekben. A családi jogban a házastársak közötti jogügyletek, az öröklési jogban a közvégrendeletek jelentették a közjegyzői okirati kényszer eseteit. A telekkönyvi bejegyzés alapjául szolgáló okiratokra is szeretne volna elérni a közjegyzői okirati kényszer kimondását.

Holitscher munkásságában foglalkozott a közokiratok polgári peres eljárásban történt felhasználásával. A szabályszerűen kiállított közokirat alaki és tartalmi bizonyító erővel rendelkezett a peres eljárásban.²⁶ 1911-ben társszerzője volt a Nemzetközi Közjegyzői Kongresszus határozata alapján összeállított *Das öffentliche Urkundwesen der europäischen Staaten* című kötetnek, amely az európai közjegyzőségek okiratok felvételével kapcsolatos szabályozását mutatta be. Holitscher a vállalt feladatán túl terjeszkedve leírta a magyar közjegyzői nemperes eljárásokat, kiemelten a hagyatéki eljárást, és ismertette a közjegyzői díjtörvény fontosabb rendelkezéseit.

1928-ban megjelent a polgári törvénykönyv harmadik szövegtervezete, amelynek egyes, főként öröklési jogi tárgyú rendelkezéseit szintén a bírálata tárgyává tette. A magánjogi törvényjavaslat a korábbi szabályokkal szemben számos újítást tartalmazott. Új rendelkezés volt, hogy a végrendelkező magánokirat tervezet-

24 *Holitscher Szigfrid*, Végrendeleti alakszerűségek a tervezetben. *Jogtudományi Közlöny*, 1904, 142–144. o., 186–187. o.

25 *Holitscher Szigfrid*, A közokirati kényszer szabályozása a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetében. *Kir. Közjegyzők Közlönye*, 1905, 38. o.

26 *Holitscher Szigfrid*, A közokirat bizonyító ereje a Pp. -ban (Fő- és ellenbizonyítás). *Kir. Közjegyzők Közlönye*, 1915, 161. o.

tel, vagy szóbeli előadással is kijelenthette a végakarátát, nem kellett az okirat készítése előtt a közjegyzőnek előzetesen szóban kijelenteni a végrendeletét. A közjegyző előtt szóban is lehetett két tanú jelenlétében végrendelkezni abban az esetben, ha a végrendelező elkezdte a közjegyzőnél a közvégrendelet elkészítését, de egészségi állapota miatt azt már nem tudta befejezni. Így a szóbeli végrendelet ideiglenes hatállyal pótolta az írásbeli közvégrendeletet. A bíróság jogot kapott arra, hogy az alaki hibás végrendeletet az örökhatályú feltételezett akaratának figyelembevételével érvényesnek nyilváníthatta. A tervezet újra szabályozta a végrendeleti végrehajtó hatáskörét, aki megkapott minden jogosítványt a hagyaték kezelésére, még a perbeli képviselői jogot is.²⁷

Holitscher a kódex új rendelkezéseit a Budapesti Ügyvédi Körben megtartott előadásában ismertette és ezt követő tanulmányában elemezte. Előadásában kiemelte, hogy a végrendeleti öröklés terén a legfontosabb annak kimondása volt, hogy a végrendelezési szabadságot csak az özvegyi jog, valamint a kötelesrész szabályai korlátozták. A végrendelező csak a közjegyző által készített közvégrendeletet, valamint a közjegyzői letétbe helyezett magán végrendeletet volt köteles aláírni; egyéb esetben elegendő volt, ha a végrendelező a közjegyzővel látta el a végintézkedését. A fogyatékos személyekre vonatkozó szabályok szerint a vakok szóbeli magánvégrendeletet nem tehettek, míg a némák csak közvégrendeletet és közjegyzői letétbe helyezett magánvégrendeletet tehettek. Fontos új szabály volt a részleges érvénytelenség bevezetése, ami azt jelentette, hogy a végintézkedés érvénytelen része nem vonta maga után a többi rész érvénytelenségét. A tervezet az öröklési szerződés szabályait egységesítette a végrendeletek szabályaival.²⁸

Fekete László alkotói pályáját alárendelte tudományszervező tevékenységének, a Kir. Közjegyzők Közlönye szerkesztésének (1927-től) és a közjegyzői szakfolyóiratba írt, aktuális jogszabályokat kommentáló cikkeinek. Ezért az 1944-ig megjelent cikkeiből csak a Fideicommissum inter vivos című cikkét emelem ki, amely az „élők közötti várományt” tartalmazó jogügyleteket tárgyalta. Tanulmányában jogesetek bemutatásával világít rá a jogviszony jellemzőire: „a közvetlen szerző részére korlátolt tulajdont biztosít, annak alapján ez tulajdonátruházás iránti kötelmi igény, a telekkönyvi bejegyzéstől kezdve pedig tulajdonjog illeti ugyan, jogait azonban korlátozza a tertiusnak ugyanezen jogviszonyon alapuló az az igénye, hogy ugyanez a dolog (ha ugyanez, akkor csorbítatlanul) bizonyos időponttól (vagy feltételtől) kezdve tulajdonjogilag őt illeti.”²⁹ Élők közötti jogügyletről van szó, így a végintézkedésekre előírt alakiságokat nem

27 Holitscher Szigfrid, Újítások a Kódex végrendeleti jogában. Jogtudományi Közöny, 1928, 155–156. o.

28 Holitscher Szigfrid, A végrendeleti öröklés a Magánjogi Törvénykönyv javaslatában. Kir. Közjegyzők Közlönye, 1928, 399–402. o., 1929, 18–21. o., 1929, 50–62. o.

29 Fekete László, Fideicommissum inter vivos. Kir. Közjegyzők Közlönye, 1933, 4. o.

kell betartani. Az örökösök köthettek ilyen ügyletet a hagyatéki tárgyalás során osztályos egyezség formájában. Az élők közötti váromány típusában hasonlít az elidegenítési és terhelési tilalom megkötéséhez, valamint a visszavásárlási jog kikötéséhez, mégis el kell határolni tőle az ilyen jogügyleteket.

Fekete László munkásságának fő műve az *Ars Notarialis* című két kötetes monográfia, amelyet 1950-től kezdődően két évtizedig írt. A mű megírását motiválta az 1947. év decemberében sikeresen teljesített habilitációja és annak kapcsán az opponenseinek tett ígérete. Fekete ugyanis a habilitáció időpontjában még nem írta meg a tudományos fokozat elnyeréséhez szükséges monográfiáját; az eljárást a szakfolyóiratokban közzétett cikkeire és tanulmányaira alapította. A fenti előzmények alapján elkészült munka a polgári közjegyzőség egyik legfontosabb tudományos műve. A magyar közjegyzői szakirodalomban hasonló igényű, átfogó alkotás előtte még nem készült. A német közjegyzői szakirodalomból szakmai előzményként elsősorban Karl Friedrich Rietsch: *Handbuch der Urkundwissenschaft*, valamint Herbert Buhl: *Das Rechtsverhältnis des Notars zum Auftraggeber in Deutschland, zugleich in Vergleichung mit ausserdeutschen Rechten*, és Franz Josef: *Das deutsche Notariat nach Reichsrecht* című monográfiáit lehet kiemelni. Különösen Rietsch impozáns monográfiájának hatását lehet látni Fekete művében. A könyv egy elméleti és egy gyakorlati, iratmintatárat tartalmazó kötetre tagolható. A sors különös iróniája, hogy az 1970-es évek elején befejezett munka a magyar közjegyzőség fejlődésére a keletkezése korában még nem tudott hatni, mivel a könyv kézírata Fekete László hagyatékában csak a 2000-es évek elején került felfedezésre, és publikálása 2013-ban történt meg. Így a mai, rendszerváltás utáni közjegyzőség tud építkezni a polgári közjegyzőség ezen értékes művéből.

A monográfia első része jogelméleti jellegű fejtegetéseket tartalmaz a jogi tények észleléséről és azok közjegyző által történő rögzítéséről, elemzi az okirat és a közjegyzői okirat fogalmát és elhatárolási ismérveit, amit a hites személy (közjegyző) és annak okirata követ. E rész súlypontja a közjegyzői okirat bemutatása. Művében részletesen foglalkozik a közokirat keltének, az aláírásoknak, és a kézjegynek a jelentőségével. A közjegyzői okiratok legfontosabb funkcióját a bizonyító erejükben látta. „Az okiratoknak legszebb szerep akkor jut, amikor az jogvitát eleve kizár.”³⁰ Az európai közjegyző (hites személy) fogalmát a francia, német és olasz közjegyzőség történetéből Rietsch műve alapján mutatja be. A magyar közhitelesség történetének forrás munkái Erdújhelyi Menyhért, Rónay Károly és Rupp Zsigmond monográfiái voltak. E történeti rész nagy hiányossága, hogy nem érzékelte a hiteleshelyek jelentőségét a középkori magyar közhitelesség történetében. Ugyanakkor jól látta, hogy a polgári közjegyzői intézmény fejlődését a szűk közjegyzői hatáskör és az abból eredő alacsony közjegyzői

30 Fekete László, *Ars Notarialis* I. Budapest, 2013, 44. o.

létszám hátráltatta. Műve megírásakor a közjegyzőség az állami közjegyzőség korszakát élte. Mivel az államosított közjegyzőség belső működését nem ismerte, ezért helyesen ezt az intézményt részleteiben nem elemezte, hanem a jogszabályból kinyerhető ismereteket csak összehasonlító példaként használta fel. Jövőképében a szabad foglalkozású közjegyzőség visszaállítását vizionálta, ami a rendszerváltás után be is következett.

A monográfia második részében a közjegyző feladatát a megelőző jogvédelem és a peren kívüli (nemperes) jogszolgáltatás ellátásában jelölte meg. Kiemeltnek tartotta a közjegyzői munkában, hogy az okiratok szövegezése megfeleljen a felek ügyleti akaratának, és félreérthetetlen legyen a szöveg. Egyáltalán nem formális feladatnak tekintette a közjegyzői okiratok megőrzését, mivel ez fontos tényezője volt a közjegyző közhitelességi funkciója ellátásának. A nemperes eljárásokat Fekete azonos jelentőségűnek tartotta a közjegyzői megelőző jogvédelemmel, ám eltérő jogszabályok vonatkoztak rá. Ugyanakkor vitatta, hogy a jogszabály, az állami közjegyzőség korában végrehajtási eljárással kapcsolatos feladatokat telepített a közjegyzők hatáskörébe. A közjegyzői rendtartások (polgári és állami időszak) közös hiányosságának

gondolta, hogy a közjegyzői ügyvitel rendelkezéseit nem szabályozták egyértelműen és részletekbe menően, így nem segíthettek a tevékenységük ellátása során a közjegyzőknek. Az *Ars Notarialis* második kötete iratmintatár, amit Fekete nem szívesen készített el, mivel álláspontja szerint minden okiratot csak akkor lehet megszövegezni, ha már ismert a jogügylet tartalma. Szakmai jelentőségét, megbecsültségét jelzi, hogy a Magyar Országos Közjegyzői Kamara 2009-ben az egyik kitüntetését róla nevezte el, valamint 2014-ben Budapest II. kerületében emléktáblát avatott a tiszteletére.

A tanulmányban bemutatott hat közjegyzői szakíró csak részét képezi a polgári kor közjegyzői tudományos munkásságának, mivel a közjegyzők publicisztikai munkássága sokrétű volt, nemcsak saját szaklapjukban, hanem a kor jogi tudományos folyóirataiban is rendszeresen jelentkeztek az írásaikkal. A kiválasztott szerzők tudományos munkássága azért is tiszteletreméltó, mert hivatásuk ellátása mellett olyan magas színvonalú írásokat publikáltak, amelyek bátran összehasonlíthatók voltak az egyetemi tanárok, jogtudósok munkáival.

Irodalomjegyzék

Baditz Lajos: A Polgári Törvénykönyv tervezetének bírálata. Budapest, 1904.

Baditz Lajos: Az öröklési jog a Magánjogi Törvénykönyvben. Jogtudományi Közlöny 1929. 15., 16. szám

Baditz Lajos: Az öröklési jog. A Polgári Törvénykönyv törvény-javaslatából. Budapest, 1915.

Baranyai Béla: A hagyományokról. In: Fodor Ármin (szerkesztette): Magyar Magánjog V. Öröklési jog. Budapest, 1901.

Baranyai Béla: Az általános Polgári Törvénykönyv tervezete a megelőző jogvédelem szempontjából. A Pécsi Királyi Közjegyzői Kamara emlékirata. Pécs, 1902.

Baranyai Béla: Közjegyzőségünk reformja. Pécs. 1905.

Blum Béla: A közjegyzői törvények (1874: XXXV. t. cz. és 1886: VII. t. cz.) magyarázata kapcsolatban az örökösödési eljárásról szóló 1894: XVI. törvénycikk idevonatkozó intézkedéseivel. Budapest, 1896.

Blum Béla: Az örökösödési eljárásról szóló törvényjavaslat. A Jog 1893. 50. szám

Blum Béla: Az új hagyatéki eljárás. A Jog 1890. 1. szám

Fekete László: Ars Notarialis I-II. Budapest, 2013.

Fekete László: Fideicomissum inter vivos. Kir. Közjegyzők Közlönye 1933. 5. szám

Holitscher Szigfrid: A közokirat bizonyító ereje a Pp. -ban (Fő- és ellenbizonyítás) Kir. Közjegyzők Közlönye 1915. 6. szám

Holitscher Szigfrid: A közokirati kényszer szabályozása a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetében. Kir. Közjegyzők Közlönye 1905. 2. szám

Holitscher Szigfrid: A vakok végrendelete. Jogtudományi Közlöny 1903. 44. szám

Holitscher Szigfrid: A végrendeleti öröklés a Magánjogi Törvénykönyv javaslatában. Kir. Közjegyzők Közlönye 1928. 10. szám, 1929. 1. szám, 1929. 2. szám

Holitscher Szigfrid: Házastársi kötelesrész a Tervezetben. Jogállam 1903. 2. szám

Holitscher Szigfrid: Közös végrendeletek és örökjogi szerződések a magyar általános polgári törvénykönyv tervezetében. Magyar Jogászegyleti Értekezések. Budapest, 1904.

Holitscher Szigfrid: Újítások a Kódex végrendeleti jogában. Jogtudományi Közlöny 1928. 17. szám

Holitscher Szigfrid: Végrendeleti alakszerűségek a tervezetben. Jogtudományi Közlöny 1904. 18. szám, 1904. 23. szám

Ökröss Bálint: A szerkesztő előszava. Jogtudományi Közlöny 1866. 1. szám, Pest, Januarius 2.

Ökröss Bálint: Általános magyar törvénykezési eljárás peres és perenkívüli ügyekben a legújabb törvényhozások szerint. Felvilágosító jegyzetekkel és irománypéldákkal bírók, ügyvédek, s a közélet használatára. Pest, 1863.

Ökröss Bálint: Magyar közjegyzői törvény (1874: XXXV. törvénycikk). Az e törvényre vonatkozó ministeri rendeletekkel összehasonlító és kiegészítő jegyzetekkel. Budapest, 1875. Bevezetés. 8. o. polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny 1900. 52. szám

Tóth Lőrincz: Ökröss Bálint emlékezete. In: Magyar Akadémiai Almanach 1890. Budapest, 1890.

Weinmann Fülöp: A köteles rész a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny 1900. 46. szám

Weinmann Fülöp: Az örökös jogi helyzete hagyatéki hitelezővel szemben a magyar általános

Weinmann Fülöp: Észrevételek az általános magánjogi törvénykönyv tervezetének az „öröklési jogot” tárgyaló részére. Jogtudományi Közlöny 1882. 39., 40. szám

Weinmann Fülöp: Törvényes öröklés a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogállam 1902. 4., 5. szám

Weinmann Fülöp: Végrendeleti öröklés a magyar általános polgári törvénykönyv tervezete szerint. Jogtudományi Közlöny 1901. 1., 3., 5., 39., 40. szám